

הקריירה התלת-מיימדית/ מני ברזילאי

על האלטרנטיבה לקריירה החד-מיימדית שבה כולנו שבויים

תארו לעצמכם שלכדור הארץ מגיע חייזר ששואל את בני האדם: "במה אתם עסוקים?" הם עונים לו: "אנו עובדים" הוא שואל: "בשביל מה?" הם עונים "כדי להתפרנס". שואל החייזר: "למה חשוב להתפרנס?", הם עונים: " כדי שנוכל ליהנות מהחיים". בעקבות התשובות ביקש החייזר לבדוק אם בכלל ומתי אנשים נהנים. החייזר הבחין שבבוקר האנשים ממהרים, במשך היום הם עסוקים בעבודה, בערב, ברוב הפעמים, הם נרדמים בניסיון ליהנות מצפייה בטלוויזיה, ובליילה – ישנים. שואל את עצמו החייזר, אם כך, מתי האנשים נהנים? מתי יש לאנשים זמן ליהנות?

הדיאלוג עם החייזר משקף אשליה נפוצה שרוב האנשים מחזיקים בה כאילו אכן קיים זמן מיוחד שנקרא "אחר-כך". אשליה אולטימטיבית שמתפתחת אצל מרבית אנשי הקריירה, מניחה שניתן להפריד בין החיים הפרטיים לקריירה. זוהי אשליה משום שהחברה המערבית נעשית ממוסחרת, לחוצה וממהרת מיום ליום, החיץ בין העבודה ללחיים הפרטיים הולך ונעלם והקושי לבדל בין חיים פרטיים ובין קריירה נעשה למשימה כמעט בלתי אפשרית.

רוב זמנו של האדם מוקדש להתקדמות בקריירה. ולכן לאדם נשארים מעט מאוד זמן וכוחות לחיים פרטיים. הזמן לחום אנושי הולך ונעלם והאדם נותר רק עם "הקור" שמשתקף במושג קריירה.

מטאפורה לאופן שבו הקריירה שובה אותנו עד לרמה שמקשה עלינו להבחין בנזקיה אפשר למצוא בסיפור הבא:
המשפט הראשון שאמר יורי גגרין, הקוסמונאוט הרוסי והאדם הראשון בחלל, כשהגיע לחלל ושירר למוסקבה היה: "אין אלוהים, ראיתי". עבור המשטר הקומוניסטי הסובייטי, מילא גגרין באמירה זו נדבך חשוב בשליחותו לחלל:

והיא, להוכיח לעם הרוסי שאלוהים לא נמצא שם למעלה. הסיפור על יורי גגרין ממחיש איך ציוויליזציה גדולה עלולה להישבות בקונספציה שתעוור את עיניה מלהפריד בין העיקר לטפל.

הציוויליזציה הרוסית התרגשה מהפרכה לכאורה של קיומו של אלוהים, במקום להתעסק במשמעות הדרמטית של ההישג האנושי חסר התקדים של ההגעה לחלל.

החברה המערבית שבויה בקונספציה מופרכת דומה בתפיסתה את מושג הקריירה.

הצעד הראשון להבנת נזקי קונספציה זו מתחיל בתהיות על ההגדרות הבסיסיות ביותר הנגזרות ממושג זה:

מהי קריירה? מתי היא נוצרת ומה משמעותה? האם אדם שעוסק כל חייו באותו תפקיד עושה קריירה? האם "ללכת לעבודה" זו קריירה?

קריירה נוצרת כאשר אדם עובר מעמדה אחת מסוימת בחברה (SOCIETY) לעמדה אחרת "חשובה" יותר.

אחת הסקאלות שבהן ניתן למדוד התקדמות בקריירה היא ביחידות של הערכה חברתית. כלומר, נקודת הייחוס בהתקדמות מעמדה לעמדה היא הערכת החברה את האדם. ההערכה החברתית הבאה לידי ביטוי בדרגות, תארים, כבוד וכו', מייצרת תופעות חברתיות מגוחכות. התמכרותנו לקריירה מייצרת דימויים כמעט בלתי אנושיים של מי שנמצא ב"צמרת". סטודנטים בשנה א' משוכנעים שהפרופסור שלהם שונה מהם בתכלית. רובם אינם מעלים בדעתם את האפשרות שהם מוכשרים ממנו לאין ערוך. רובם אפילו מתקשים לדמיין אותו בסיטואציות יום יומיות אנושיות ופשוטות. בדומה להם, טירונים בצבא מתקשים לדמיין את המפקד הנערץ שלהם, מתי שהוא בעבר, טירון כמותם. איפה מתחילה ה"התמכרות" ?

מה משתנה אצל האדם כשהוא מקבל תעודת בוגר אוניברסיטה? ברור שלתעודה זו יש ערך רק בעיני האנשים שמכירים בה, שיודעים את משמעותה, שמעריכים את הזמן והכישרון שהאדם הקדיש כדי להשיגה. מהי ערכה של

התעודה אם בנסיבות חיים מסוימות ייעלמו מחיינו כל האנשים שמכירים בערכה של התעודה שהשגנו?

הקרייריסטיות גורמת לנו להניח את כל "הקלפים" שלנו, את כל חיינו, על קלף ההערכה החברתית. תוך כדי המרוץ לקריירה איננו טורחים לבדוק מה יקרה לנו אם החברה שמעריכה קלפים אלה תשתנה ביחסה לכל מה שהישגנו. או אם הערכים והמוסדות החברתיים שהורגלנו אליהם ייעלמו לחלוטין.

במאמר זה, אני מבקש להציע הסתכלות אחרת על המושג קריירה. דנו עד כה בקריירה כמושג המבטא הערכה חברתית, הערכה זו אני מבקש לתאר כנמדדת בציר אנכי, (המקביל לציר ה-Y בציר המספרים). אני מבקש לבחון קריירה מסוג אחר, הנמצאת, אולי, בציר אופקי. (המקביל לציר ה-X בציר המספרים). קריירה זו אני מבקש לכנות "קריירה אופקית".

קריירה בציר האופקי תגדיר את כל הדברים שעשיתי בחיים, כשנקודת הייחוס איננה החברה, אלא, אני ומודעותי לעצמי. כלומר, בכל נקודה על ציר הזמן, בין לידת האדם למותו, הקריירה האופקית תבחן כמה האדם התקדם בהיכרותו את עצמו, במודעותו לאישיותו, כישוריו ויכולותיו, ובמידת הגשמתו את ערכיו, את האידיאלים שלו ואת חלומותיו הטהורים ביותר, "הבלתי-חברתיים" ביותר. "קריירה אנכית" תלויה במידה רבה בהערכה חברתית. אם הערכה זו עלולה להשתנות, הרי שהשקעת הזמן בהשגת הערכה זו היא בעלת סיכון. ראוי לשאול האם השקעת זמן זו היא רציונאלית?

"קריירה אופקית" שמה את האדם במוקד העשייה ולכן כל הערכה, מתחילה ומסתיימת ביחס של האדם לעצמו. במהלך ה"קריירה האופקית", יש לאדם את האפשרות לגלות מי הוא, ללמוד על תפקידו הייחודי בעולם, על יכולותיו האישיות, להגדיר את חלומותיו ומאוייו במנותק מהסביבה. בעיני החיזר, "הקריירה האופקית" תיתפס בהכרח כיותר רציונאלית, משום שקריירה זו לכאורה הינה בעלת כושר שרידות גבוהה יותר, בשל אי הישענותה על מוקד

הערכה חיצוני, במובן זה השקעת הזמן ב"קריירה אופקית" תיתפס בעיני החיזר כרציונאלית יותר.

הקושי הגדול ביותר לפתח קריירה אופקית נובע מטיבה של קריירה זו, היא אינה ויזואלית, איננה נראית לעין לחברה הסובבת. לכן אדם שעושה "קריירה אופקית" ייתפס בעיני הסביבה כצועד במקום. ללא הישגים כלכליים מעמדיים וחומריים משמעותיים.

מנגד, בעיני "הקרייריסט האופקי", כל הישג של "קרייריסט אנכי" יראו כצעידה במקום. ההבדל הגדול בין ההתבוננויות השונות נובע מכך שגורלו של "הקרייריסט האופקי" תלוי כמעט לחלוטין בחברה, ובמובן זה, הוא נמצא בסכנה מתמדת לנסיגה, זאת אומרת, להכרעת מיקומו בסולם האנכי. לעומתו "הקרייריסט האופקי", לעולם לא יוכל לסגת מכל נקודה אליה יגיע ולעולם לא יוכל לשכוח או להתעלם מרובד כלשהו שהכיר בעצמו.

שם אחר שאתן ל"קריירה האופקית", יוכל להצביע על הבדל מהותי נוסף בין שני סוגי הקריירות.

את מושג ה"קריירה האופקית" אפשר לכנות בשם "קריירה רוחנית" משום שיש בה צעידה ברורה להכרת המרכיב הפנימי, האותנטי, האוטונומי והרוחני שבאדם.

קיים דו שיח של חרשים בין "הרוחניים" ל"אנשי המעשה". כל צד מבטל כמעט לחלוטין את הישגי הצד השני. חלק מדו שיח זה מייצר את האשליה שמושגים כמו מצוינות, דיוק, קבלת החלטות, משמעת עצמית, דבקות במשימה ועוד, הן תכונות מובהקות של "קריירה אנכית".

כל עיסוק רוחני אותנטי ניתן לבחון בדיוק במושגים אלה. עיסוק רוחני שאינו יכול להימדד במונחי דיוק, שאיננו מבוסס על משמעת עצמית, דבקות במשימה ומצוינות, אינו יכול להיקרא עיסוק אותנטי.

מכאן שההבדל בין שני סוגי הקריירות בוודאי אינו נעוץ בבלעדיות של הקריירה האנכית על מושגים אלו.

ההבדל מתמקד בראש ובראשונה בגורם הייחוס שמעריך כל קריירה. האדם כמעריך את עצמו ב"קריירה האופקית" לעומת הסביבה כמעריכה את האדם ב"קריירה האנכית".

לא ניתן להתרסק ב"קריירה אופקית" כי אין בה גובה חיצוני. לעומת זאת, ב"קריירה אנכית" קיימת סכנה תמידית של התרסקות בכל שלב, ואין כמעט אדם שלא חווה בחייו התרסקות או לפחות משבר ב"קריירה האנכית".

האם קריירה אופקית וקריירה אנכית הם מושגים סותרים? קל לחשוב, לפי התיאור עד כה, כי מושגים אלה אינם יכולים לדור בכפיפה אחת.

דווקא פה נשאל האם ניתן לעשות קריירה אנכית ואופקית בו זמנית?

אם אכן ניתן לשלב, מה יהיה טיבה של הקריירה החדשה שתיוצר? "קריירה אופקית", כמו "אנכית", הינם מושגים חד מימדים במלוא מובן המילה. כשם שב"קריירה אנכית" יש סיכון לשינוי בהערכת החברה את הישגים, כך ניתן למנות גורמים רבים המהווים סיכון ב"קריירה אופקית". לדוגמא, "קריירה אופקית" לא יכולה להבטיח בהכרח פרנסה וקיום בכבוד. כשהאדם בוחר לשלב בחייו "קריירה אופקית ואנכית" בו זמנית הוא יוצר קריירה בציר שלישי "קריירה תלת מימדית" שבה התנועה מתקיימת בשני הצירים בו זמנית. להיות אדם בעל "קריירה תלת מימדית" הוא לעניות דעתי, מחד, האתגר הגדול ביותר המונח לפתחנו כבני אדם במאה ה-21, ומאידך, אולי הברירה היחידה שנותרה בידינו להיות רלוונטיים לעידן שבנו אנו חיים, ועדיין להישאר בני אדם.

לתוהים על הזמן שאנו "מבזבזים" כדי לפתח "קריירה אופקית", אני מבקש להצביע על יתרונות ייחודיים ומובהקים שיש לבוחרים בקריירה זו שהם חשובים במיוחד ל"קרייריסטים האנכיים": יצירתיות, למשל, היא אחד המנבאים

החשובים ביותר להצלחה ב"קריירה האנכית". היכולת היצירתית של האדם תלויה במידה רבה מאד ברמת המודעות של האדם לעצמו. לפחות ביחס ליכולת היצירתית, פיתוח "קריירה אופקית", לא רק שאיננו בא על חשבון "קריירה אנכית", אלא אפילו תורם, תרומה מכרעת, להתקדמות בה.

גורם נוסף אשר "קריירה אופקית" תורמת באופן מובהק להתפתחותו הוא יציבותו הנפשית של האדם. תוצרי לוואי ליציבות זו יכולים להיות נכסים רבים כמו: ביטחון עצמי, עוצמת הויטאליות, רמת האופטימיות, מוטיבציה וכו'. יציבות נפשית מושגת, בין אם האדם מגדיר זאת כך ובין אם לא, רק בעיסוק ב"קריירה אופקית". יציבות נפשית מחייבת את הקטנת הזרות שבין האדם לעצמו. ולכן, אם ב"קריירה אופקית" מוקטנת זרות זו, הרי שבהכרח עולה יציבותו הנפשית של ה"קרייריסט האופקי".

הקושי הגדול ביותר בפיתוח "קריירה תלת מימדית" איננו נובע מהקושי למצוא זמן ל"קריירה אופקית". האקסיומה הבסיסית ביותר של כל לימוד ניהול זמן אפקטיבי טוענת שאין דבר כזה "אין זמן": כל אדם יכול למצוא זמן לכל דבר החשוב מספיק עבורו. הקושי האמיתי לפתח "קריירה תלת-מימדית" נובע מהקושי של האדם להיות עצמאי. משום שרק אדם עצמאי מסוגל להעריך את עצמו בעצמו במנותק מההערכה החברתית-סביבתית כלפיו. לכן, הצעד הראשון לפיתוח קריירה תלת מימדית חייב להיות פיתוח עצמאות מחשבתית כמשקל נגד להערכה החברתית. רק אדם עצמאי יוכל להגדיר לעצמו יעדים ל"קריירה אופקית" ורק מתוכם, ולא להיפך, להגדיר לעצמו את היעדים אותם הוא רוצה להשיג ב"קריירה האנכית".

כדי להיות עצמאי, נדרש מהאדם הרבה יותר מאשר לגור מחוץ לבית בגיל צעיר ואפילו הרבה יותר מלפתוח תיק "עוסק מורשה" במע"מ... אדם עצמאי הוא בראש ובראשונה אדם המשוחח עם עצמו לפני שהוא מספר זאת לאחרים, ולא להיפך, אדם המסוגל להגדיר לעצמו מיהו מבלי להידרש לקבל "חותמת כשרות" של הסביבה להגדרה זו.

בעידן המידע בו אנו חיים, ובמיוחד בעיסוקים הקשורים בו, ואף מבלי קשר לכל הנאמר כאן, יתרונות דרמטיים לאנשים עצמאיים דווקא בציר "הקריירה האנכית". שוק העבודה המודרני השואף לאתר אנשים המסוגלים לעבוד לבד, ואפילו מביתם, שאינם תלויים ב"אח הגדול" שצופה בהם כל רגע, המסוגלים לנפק תוצאות בלי השגחה, ועם מעט הדרכה, ייתן תמיד עדיפות לאנשים עצמאיים.

היכולת להיות עצמאי איננה רק מפתח להצלחה בעידן המידע, היא בראש ובראשונה כרטיס לכוון אחד לפיתוח ה"קריירה האופקית" ואם האדם בוחר בכך, גם לפיתוח "קריירה תלת מימדית". העניין הגובר והולך ברוחניות בחברה המערבית, הוא ביטוי מובהק לצורך העמוק של בני האדם של ב"מרכיב החסר" מרכיב שכדי להשיגו אנו נדרשים להישגים ב"קריירה האופקית".

במאמר זה לא הוזכרה המילה אושר אפילו פעם אחת עד כה. היעדרותו הרועמת של מושג האושר נועדה להמחיש שגם אם אנשים רבים חשים מאושרים מהתקדמותם רבת הישגים ב"קריירה האנכית" הם אינם משוחררים מחובתם לבחון את תהליך גדילתם האישית ומהצורך להיכרותם הבלתי אמצעית עם עצמם.

יש המוצאים הצדקה בלתי מבוטלת בעיסוק ב"קריירה אנכית" בטיעון שקריירה זו מאפשרת לאדם יותר שליטה על חייו. אנשים אלה משכנעים את עצמם שכל שיצליחו יותר ב"קריירה החברתית", יהיו להם אמצעים רבים יותר שיבטיחו להם עצמאות כלכלית ואולי גם אחרת.

כל מי שמתאוה לרגע שיחליף את דגם המכונית שלו לדגם חדש יותר יגלה לאכזבתו שזה ממש לא ישנה את חייו אם ינהג ברכב חדש יותר. החיפוש אחר רכישת השליטה על חייו ב"קריירה האנכית" כמו הרדיפה אחר הכבוד מייצר

דינאמיקה אבסורדית, ככל שגדלים המאמצים להשיג יותר שליטה, כך היא מתרחקת מאיתנו.

מאידך, כל מי שהקדיש אפילו רגעים ספורים לתחילת המודעות לעצמו, להתוודעות ליבשת החדשה של חלומותיו, רגשותיו ורוחו, לעולם לא יוכל להכחיש את תחושת השליטה העצמית שחווה ברגעים אלה.

בפארפראזה על אימרתו של ניטשה נאמר ש"הקריירה האנכית" יכולה לספק לאדם את התשובה ל"איך", אך היא לעולם לא תוכל למלט את האדם משאלת ה"למה", שרק "קריירה אופקית" אולי תוכל לענות ולו גם תשובה חלקית על כך.